

ORGANIZACJE ZBIOROWEGO ZARZĄDZANIA PRAWAMI AUTORSKIMI

JANUSZ RYBIŃSKI
WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA
WYDZIAŁ CYBERNETYKI

Streszczenie: W artykule przedstawiono podstawowe zasady dotyczące zarządzania prawami autorskimi. Zasady te to możliwość zarządzania osobistego i poprzez organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi. Uwzględniono w nich również słabszą pozycję twórcy i artysty, a także tego, co dotyczy społecznej presji związanej ze swobodnym dostępem do dóbr kultury. Wszystkie zaprezentowane regulacje wraz z przepisami dotyczącymi działalności Komisji Prawa Autorskiego mają na celu pomoc przedsiębiorcom w zgodnej z prawem eksploatacji utworów.

Słowa kluczowe: prawo autorskie, Komisja Prawa Autorskiego.

Wstęp

Spośród wielu umiejętności współczesnego menedżera zarządzanie wartościami niematerialnymi wydaje się jednym z podstawowych, chociaż niezmiernie trudnych zadań. Trudność ta dotyczy obszaru, który obejmują wartości niematerialne. Z jednej strony są to przedmioty ochrony własności przemysłowej, takie jak patenty, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne i topografie układów scalonych. Z drugiej strony są to prawa autorskie i prawa pokrewne. Dotyczą one wszystkiego, co powstaje w przedsiębiorstwie, jak opracowania, raporty, wyniki badań, a także tego, co jest użytkowane, np. programy komputerowe, utwory audiowizualne, filmy itp. Ten obszar, który obejmuje wiele uregulowań różnymi przepisami, często sprawia problemy interpretacyjne nawet wytrawnym prawnikom.

Zarządzanie tymi dobrami to we współczesnym przedsiębiorstwie już pewien standard. Codziennosc, z którą mają do czynienia wszyscy, którzy pracują we współczesnych przedsiębiorstwach, a szczególnie kierownicy różnych szczebli zarządzania. Obszar praw własności przemysłowej posiada stosunkowo jednoznaczną interpretację odnośnie do zarządzania tymi prawami. Trudności natomiast występują w przypadku prawa autorskiego i praw pokrewnych. Tutaj ustawodawca dopuścił wykonywanie praw osobiście, w dalszej kolejności przez podmiot autorskich uprawnień majątkowych lub na podstawie umowy. W tym ostatnim wypadku można przenieść swoje uprawnienia na inną osobę lub tylko pozwolić jej na korzystanie z utworu na określonych w umowie warunkach. Uprawniony może również przekazać wykonywanie swoich praw organizacjom zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi, co również znalazło się w prezentowanym artykule. Te możliwości sprawiają, że w praktyce mogą występować

różnego rodzaju wątpliwości odnośnie do prawidłowej eksploatacji utworów prawa autorskiego i praw pokrewnych.

W związku z tym w artykule przedstawiono podstawowe zasady dotyczące zarządzania prawami autorskimi zarówno poprzez możliwość zarządzania osobistego, jak i przez organizację zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi, które posiadają już ugruntowaną pozycję w obszarze eksploatacji utworów. Tym samym stają się podstawowym narzędziem zapewniającym użytkownikom możliwość powszechnego nabywania praw eksploatacyjnych do twórczości. W stosunku do twórców są tymi, którzy dostarczają im należne wynagrodzenie. Trzeba podkreślić, że rozwiązania, które przyjęto w polskim systemie prawnym, uwzględniają także słabszą pozycję twórcy i artysty. Jednocześnie biorą one pod uwagę wszystko, co dotyczy społecznej presji związanej ze swobodnym dostępem do dóbr kultury.

1. Przedmiot ochrony w prawie autorskim

Współczesne przedsiębiorstwa bardzo często dysponują wynalazkami, wzorami użytkowymi, wzorami przemysłowymi, znakami towarowymi i innymi przedmiotami ochrony własności przemysłowej (Murawska, 2008, s. 45). Częściej natomiast są użytkownikami różnych opracowań (utworów, dzieł), posiadają strony internetowe, używają programów komputerowych, utworów audiowizualnych, tworzą lub korzystają z baz danych, czyli tego, co zalicza się do obszaru praw autorskich (Piotrkowski, 2012, s. 142). Te dobra w odróżnieniu od tradycyjnych zasobów w znacznej części powstają obecnie w trakcie codziennej działalności przedsiębiorstw. Równocześnie tworzone są przepisy definiujące ten nowy rodzaj dóbr, jak i warunki pozwalające w sposób legalny z nich korzystać. Podstawowy zbiór regulacji z tego zakresu zawiera ustawa prawo autorskie i prawa pokrewne, skierowana również do tych, którzy na co dzień podejmują decyzje kierownicze (Ustawa, 1994).

Ustawa stwierdza, że przedmiotem prawa autorskiego jest utwór (dzieło), który należy definiować jako każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Przedmiotami prawa autorskiego są także utwory, które zostały wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (utwory literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe). Ponadto ustawa wymienia utwory plastyczne, fotograficzne, lutnicze, wzornictwa przemysłowego, architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne, jak również muzyczne i słowno-muzyczne, sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne oraz audiowizualne, w tym filmowe (Ustawa, 1994, art. 1).

Prawem autorskim chronione są także szczególne rodzaje utworów, do których ustawa zalicza utwory zależne, np. tłumaczenie, przeróbka lub adaptacja; zbiory, antologie, wybory, wypisy, bazy danych spełniające cechy utworu, nawet w przypadku, jeżeli zawierają niechronione materiały, ale pod warunkiem, że przyjęty

dobór, układ lub zestawienia posiadają charakter twórczy, a także utwory zbiorowe, posiadające wielu autorów, jak czasopisma, encyklopedie i słowniki (Ustawa, 1994, art. 2). Natomiast nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego akty normatywne lub ich urzędowe projekty; urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole; opublikowane opisy patentowe lub ochronne oraz proste informacje prasowe. W tym wypadku jednoznacznie określono, że niezależnie od poziomu takiego dokumentu, jego cech, wartości i przeznaczenia, a także nawet gdyby dokument spełniał cechy utworu, ochrona nie będzie przyznana (Barta, Markiewicz, 2010, s. 58).

Na uwagę w tym zakresie zasługuje również praktyka, a także orzecznictwo sądowe, które przesądziło o przyznaniu ochrony w ramach tej ustawy różnym rezultatom działalności twórczej. Najczęściej można tu zaliczyć listy, rysunki techniczne, dokumentację techniczną, projekty plastyczne banknotów i znaczków, testy, pamiętniki, wywiady, wzory umów, modele, szkice, projekty formularzy, projekty umów, a także kolekcje afiszy lub ogłoszeń, katalogi, książki kucharskie, rozkłady kolejowe, dzieła litograficzne i ilustracje naukowe (Machała, 2013, s. 65). Biorąc pod uwagę ustawę o normalizacji w ustawie prawo autorskie i prawa pokrewne, brakuje Polskich Norm, które również korzystają z ochrony na takich samych zasadach jak utwory literackie, a autorskie prawa majątkowe przysługują jednostkom normalizacyjnym (Ustawa, 2002, art. 5).

Na mocy ustawy taką ochroną nie zostały objęte odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne. Na uwagę zasługuje również rozstrzygnięcie dotyczące formalnych podstaw do ochrony utworów w Polsce. Ustawę stosuje się do utworów, których twórca lub współtwórcy są obywatelami polskimi oraz obywatelami państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu – EFTA. Ponadto przepisy ustawy stosuje się do utworów (język publikacji), które zostały opublikowane na terytorium RP albo równocześnie za granicą, które po raz pierwszy zostały opublikowane w j. polskim oraz utworów chronionych na podstawie umów międzynarodowych w zakresie, w jakim ich ochrona wynika z tych umów. Jeżeli chodzi o powstanie ochrony, to ze względu na umowy międzynarodowe, których Polska jest stroną, ochrona utworu powstaje z chwilą jego stworzenia nie tylko w Polsce, ale praktycznie na całym świecie (Barta, Markiewicz, 2010, s. 65).

Dla powstania ochrony autorsko-prawnej nie jest ważne, czy utwór został ukończony, co znalazło zapis w art. 1 ust. 3 ustawy. W praktyce chronione są więc powstające fragmenty utworu, szkice do takich utworów, plany, projekty stanowiące samoistną całość, jednak pod warunkiem, że spełniają one ustawowe cechy utworu.

Prawa autorskie przysługują twórcy, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Wyjątkiem od tej zasady jest współtwórca, który posiada prawo autorskie wspólne. Inną kategorią są producenci lub wydawcy, pracodawcy i uczelnie. Ochrona w praktyce oznacza wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji znanych w czasie powstawania utworu, jak również takich, które mogą pojawić się w przyszłości. Do pól eksploatacji zalicza się w szczególności:

utrwalenie, zwielokrotnienie utworu określoną techniką, wprowadzenie do obrotu, wprowadzenie do pamięci komputera, publiczne wykonanie lub publiczne odtworzenie, wystawienie, wyświetlenie, najem, dzierżawa, nadanie za pomocą wizji lub fonii przewodowej albo bezprzewodowej przez stację naziemną, nadanie za pośrednictwem satelity, równoczesne i integralne nadanie utworu nadawanego przez inną organizację radiową lub telewizyjną (Ustawa, 1994, art. 50).

Autorskie prawa majątkowe trwają za życia twórcy lub współtwórców i kończą się po 70 latach od śmierci twórcy lub ostatniego współtwórcy, który przeżył pozostałych. Okres ten liczy się w pełnych latach po roku śmierci twórcy lub współtwórcy, który przeżył pozostałych. W przypadku gdy twórca nie jest znany, okres ochrony jest liczony od daty pierwszej publikacji utworu lub jego ustalenia. W przypadku gdy prawa majątkowe przysługują osobie, która nie podała nazwiska, okres ochrony jest liczony od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie był rozpowszechniony, od daty jego ustalenia. Jeżeli chodzi o utwory audiowizualne, ten czas jest liczony od śmierci najpóźniej zmarłych osób, które miały decydujący wpływ na powstanie tego dzieła: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów lub kompozytora skomponowanej muzyki (Ustawa, 1994, art. 36).

Dla powstania ochrony utworu nie są wymagane inne czynności formalne, związane np. z rejestracją, przedłożeniem do wglądu lub uzyskaniem jakiegokolwiek wpisu urzędowego. Ustawa jedynie stwierdza, że takim warunkiem jest tylko jego ustalenie. Regulacje ustawowe są jednakowo obowiązujące dla wszystkich, niezależnie od ich pozycji konkurencyjnej na rynku (Krzepicka, Tarapata, 2011, s. 14).

2. Specyfika zarządzania prawami autorskimi

Podstawową regulację z zakresu zarządzania prawami autorskimi stanowi treść art. 17 ustawy, który posiada następujące brzmienie: „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz wynagrodzenia za korzystanie z utworu”. Dla interpretacji tego przepisu istotne znaczenie posiada także treść art. 8 ust. 2 ustawy, na podstawie którego uważa się, że twórcą może być tylko osoba fizyczna, oraz wprowadza domniemanie, że twórcą jest osoba, której nazwisko uwidoczniono w tym charakterze na egzemplarzach utworu lub podano do wiadomości publicznej w jakikolwiek inny sposób, np. w związku z rozpowszechnianiem utworu (Ustawa, 1994, art. 8). Według przepisów tej samej ustawy prawa autorskie mogą należeć również do współtwórców, pracodawcy, instytucji naukowej, a także do producenta lub wydawcy utworu zbiorowego. Należy jednak rozróżnić, jak podkreślają prawnicy, w tym prof. Barta i prof. Markiewicz, rodzaje i skutki tych praw, a także związane z tym pojęcie twórcy i przysługujących mu z tego tytułu praw do utworu.

Ogólnie prawa twórcy dzielą się na prawa **osobiste** i prawa **majątkowe**. Ten podział jest skutkiem przyjętego rozwiązania, które znalazło się już w 1994 r. w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych. W literaturze przedmiotu

określa się to koncepcją **dualistyczną**, która w odróżnieniu od koncepcji **monistycznej** wyróżnia dwa odrębne prawa autorskie odpowiadające dwóm rodzajowym grupom typowych interesów twórcy zasługujących na ochronę. Pierwszy z nich chroni interes osobisty (niemajątkowy) i wynika ze szczególnej „ojcowskiej” więzi twórcy z jego dziełem i z tego względu, co jest istotne i wymaga podkreślenia, jest niezbywalne i nieograniczone w czasie. Drugi natomiast chroni interesy majątkowe twórcy, które są związane z eksploatacją utworu, mają charakter zbywalny i są ograniczone w czasie (Szczotka, 2002, s. 23-24). Należy przy tym zaznaczyć, że prawom osobistym przysługuje pierwszeństwo wobec praw majątkowych (Nowinska, du Vall, 2004, s. 46).

Autorskie prawa osobiste ustawa wymienia stosunkowo precyzyjnie i w sposób czytelny, zaliczając do nich: autorstwo utworu; oznaczenie utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem, a także udostępnianie go anonimowo; nienaruszalność treści i formy oraz jego rzetelnego wykorzystania; decydowanie o pierwszym udostępnieniu utworu publicznie, a także nadzór nad sposobem korzystania z utworu (Ustawa, 1994, art. 16). Inne prawa wynikają z treści poszczególnych przepisów, ponieważ zostały wpisane do ustawy w kolejnych rozdziałach, np. prawo do sprzeciwiania się zniszczeniu utworu plastycznego, prawo dostępu do utworu znajdującego się u nabywcy, prawo do wycofania utworu z obiegu, prawo do odstąpienia od umowy oraz prawo do przeprowadzenia nadzoru autorskiego nad jego rozpowszechnianiem (Domańska-Bear, 2009, s. 31).

Autorskie prawa majątkowe to zgodnie z cytowanym już przepisem art. 17 ustawy:

- prawo do korzystania z utworu na wszystkich polach eksploatacji,
- prawo rozporządzania utworem na wszystkich polach eksploatacji,
- prawo do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

Autorskie prawa majątkowe, również zgodnie z ustawą, doznają licznych ograniczeń (Adamczak, du Vall, 2004, s. 16). Najważniejsze z nich to prywatne zwielokrotnienie utworu, licencje radiowo-telewizyjne, użytek osobisty i użytek publiczny.

Możliwości, jakie daje ustawa w zakresie zarządzania tymi prawami w praktyce, sprowadzają się do przeniesienia swoich praw na inne podmioty. Dopuszczalną formą jest umowa, która w dziedzinie prawa autorskiego **przenosi uprawnienia** lub może być **umową licencyjną**. Dla tych umów, podobnie jak i pozostałych przedmiotów ochrony praw własności intelektualnej, przewidziano formę pisemną pod rygorem nieważności (Szymanek, 1995, s. 93). Na podstawie umowy przenosimy swoje uprawnienia na inną osobę albo zezwalamy jej na korzystanie z utworu na określonych warunkach i w określonym zakresie. Będą to umowy, które w konsekwencji prowadzą do przeniesienia prawa, np. sprzedaż, zamiana, darowizna, lub też umowy licencyjne upoważniające jedynie do eksploatacji utworu. Na uwagę zasługuje również fakt, że na niektórych polach eksploatacji wykonywaniem praw autorskich zajmują się specjalne organizacje działające na rzecz twórców (Szczotka, 2002, s. 35-36).

W tym miejscu należy dodać, że tego typu regulacje wynikają ze specyfiki przedmiotów praw autorskich, analogicznie jak i pozostałych dóbr niematerialnych z zakresu prawa własności przemysłowej. W tym wypadku mamy do czynienia z dobrami, które można ująć w kategoriach „wszechobecności” i „nieskończoności”, dzięki czemu mogą być one wykorzystywane w dowolnym zakresie przez nieograniczoną liczbę osób w wielu miejscach i w tym samym czasie. Na uwagę zasługuje to, że taka eksploatacja utworu (dzieła) wcale nie pociąga za sobą zmniejszenia tego dobra (Barta, Markiewicz, 2010, s. 109-110).

3. Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi

Miejsce, rola i zadania organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi na gruncie polskiej ustawy prawo autorskie i prawa pokrewne zostały uregulowane w rozdziale 12 ustawy. Według przyjętych regulacji organizacjami zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi „...są stowarzyszenia zrzeszające twórców, artystów wykonawców, producentów lub organizacje radiowe i telewizyjne, których statutowym zadaniem jest zbiorowe zarządzanie i ochrona powierzonych praw autorskich lub praw pokrewnych oraz wykonywanie uprawnień wynikających z ustawy” (Ustawa, 1994, art. 104). W naszym systemie prawnym podstawą rozpoczęcia działalności przez tego typu organizację jest uzyskanie zgody ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Warunek ten niewątpliwie będzie spełniony, jeżeli formalnie zostanie stwierdzone, że dane stowarzyszenie daje gwarancję właściwego zarządzania prawami im przekazanymi.

W praktyce działalność stowarzyszeń polega na udzielaniu zgody na korzystanie z utworów, pobieraniu wynagrodzeń od podmiotów, które korzystają z chronionych utworów, a także na podziale uzyskanych środków pomiędzy uprawnionych artystów, wykonawców i ich wypłacie. Jednak ma to miejsce tylko w sytuacji, kiedy został wprowadzony ustawowy obowiązek pośrednictwa tego rodzaju organizacji. Dokumentem, który zawiera regulacje z tego zakresu, jest decyzja ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, która upoważnia do zarządzania prawami autorskimi następujące stowarzyszenia lub związki:

- 1) **Stowarzyszenie Polski Rynek Oprogramowania PRO.** Zostało założone przez twórców i producentów oprogramowania w 1992 r. Obecnie jest jedynym stowarzyszeniem w Polsce, które uzyskało zezwolenie Ministra Kultury i Sztuki na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi w obszarze programów komputerowych. Stowarzyszenie działa na rzecz zapewnienia właściwych prawnych warunków funkcjonowania firm informatycznych. Ponadto prowadzi badania polskiego rynku oprogramowania. Stowarzyszenie jest również platformą integracyjną środowisk twórczych, które działają w branży oprogramowania, w tym producentów oraz sprzedawców oprogramowania. Powyższy zapis znalazł się w programie działania, gdzie oprócz integracji środowisk wpisano lobbing, ochronę praw autorskich, a także współpracę

z organizacjami o podobnym obszarze zainteresowań, zarówno z kraju, jak i z zagranicy (PRO, 2015).

- 2) **Stowarzyszenie Artystów Wykonawców Utworów Muzycznych i Słowno-Muzycznych (SAWP).** Uzyskało ono prawo do zbiorowego zarządzania prawami pokrewnymi decyzją Ministra Kultury z dnia 1 lutego 1995 r. Stowarzyszenie zrzesza artystów wykonawców, zarówno wokalistów, jak i instrumentalistów. Głównym celem jest ochrona praw artystów wykonawców. Swoje cele realizuje poprzez inkasowanie, podział i wypłacanie należnych wykonawcom wynagrodzeń za rezultaty ich pracy. Ponadto zajmuje się monitoringiem przygotowywanych zmian w prawie autorskim oraz uczestniczy w pracach zespołów i komisjach, które mają na celu ochronę praw autorskich wykonawców. Obszarem, który także należy do kompetencji stowarzyszenia, jest ściganie przestępstw i prowadzenie postępowań karnych dotyczących naruszeń praw artystów wykonawców (SAWP, 2015).
- 3) **Związek Polskich Artystów Plastyków (ZPAP).** Został założony w Krakowie w 1911 r. i obecnie jest największym tego typu związkiem. Zrzesza prawie 7000 artystów z zakresu rzeźby, malarstwa, grafiki, ceramiki, szkła, witrażu, tkanin, wzornictwa przemysłowego, jak również architektury wnętrz, mebli, konserwacji dzieł sztuki, medalierstwa i wystawiennictwa. Do związku przyjmowani są absolwenci ASP i innych szkół o kierunku plastycznym z udokumentowanym dorobkiem (raz na trzy lata). ZPAP posiada 22 okręgi i dysponuje dwoma domami pracy twórczej. Działalność ZPAP to udział w konferencjach, wystawach, a także udział w pracach zespołów, które tworzą lub nowelizują przepisy prawa (ZPAP, 2015).
- 4) **Stowarzyszenie Polskich Artystów Teatru, Filmu, Radia i Telewizji (ZASP).** ZASP został powołany do życia w dniu 21 grudnia 1918 r. Wśród jego założycieli były takie gwiazdy jak Stefan Jaracz, Józef Śliwicki, Juliusz Osterwa i Aleksander Zelwerowicz. W okresie międzywojennym Związek był głównym organizatorem życia teatralnego w Polsce. Organizował szkolenia artystów, co przyczyniło się do ujednoczenia wymowy scenicznej, wprowadził przymus przynależności do związku i negocjował umowy pomiędzy artystami i dyrekcjami teatrów. Inne działania to budowa Domu Artystów Weteranów w Skolimowie oraz pomnika Bogusławskiego przed Operą Narodową. Okres powojenny to szereg zmian w nazewnictwie i rozbitcie związku, który dopiero po 1989 r. powrócił do nazwy obowiązującej przed wybuchem II wojny światowej. Prezesami ZASP-u byli tak wybitni aktorzy jak: Leon Schiller, Jan Kreczmar, Gustaw Holoubek, Andrzej Szczepkowski, Andrzej Łapicki, Kazimierz Kaczor i Olgierd Łukasiewicz. W statucie Związek określił swoje zadania, które polegają na reprezentowaniu środowiska teatralnego, filmowego i radiowo-telewizyjnego wobec władz państwowych, miejskich i samorządowych. Posiada prawo do opiniowania i doradztwa dotyczącego życia kulturalnego kraju. Zapewnia swoim członkom respektowanie praw zawodowych.

Jako organizacja środowiskowa posiada licencję na ochronę praw autorskich wykonawców (ZASP, 2015).

- 5) **Stowarzyszenie Autorów (ZAiKS)**. Zostało powołane do życia w marcu 1918 r. pod nazwą Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych. Głównym celem, jaki sobie postawiło Stowarzyszenie w chwili założenia, była ochrona dzieł i niedopuszczenie do ich bezpłatnej eksploatacji. Powstało z inicjatywy znanych autorów i kompozytorów lekkiej muzyki, których szlagiery były znane, powielane, lecz jak podają kroniki z tamtych lat, „ich kieszenie były puste”. W tym czasie była to pionierska działalność na polskim rynku. Rozkwit Stowarzyszenia to połowa lat 30. ubiegłego wieku, gdzie poprzez osobiste kontakty zorganizowano XXXVI Kongres ALAI w Warszawie, a Stowarzyszenie stało się członkiem międzynarodowych organizacji ochrony praw autorskich. Rolę Stowarzyszenia podkreślały kolejne nowelizacje przepisów prawa, które usankcjonowały Stowarzyszenie jako podmiot zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Zawsze zrzeszało twórców o różnym statusie materialnym, różnych poglądach, lecz jego działalność zawsze była nacechowana ideałami, które przyświecały założycielom i członkom Stowarzyszenia ponad 80 lat wcześniej. Prezesami Stowarzyszenia byli między innymi Karol Małcużyński, Andrzej Szczypiorski i Antoni Marianowicz, a obecnie znany fotograf Janusz Fogler (ZAIKS, 2015).
- 6) **Stowarzyszenie Twórców Ludowych (STL)**. Powstało z inicjatywy samych twórców w 1968 r. w Lublinie. Jest związkiem twórczym zarejestrowanym na podstawie prawa o stowarzyszeniach. Obecnie organizacja zrzesza ponad 2100 twórców z całego kraju i ze wszystkich dyscyplin, jak folklor, literatura ludowa, plastyka itp. Stowarzyszenie roztacza opiekę nad wszystkimi swoimi członkami i reprezentuje ich, a także zbiorowo zarządza powierzonymi mu prawami autorskimi, co znalazło wyraz w paragrafie 5 Statutu STL. W sferze kulturalnej skupia się na działalności upowszechniającej i wydawniczej. Należą do niej różnego rodzaju targi, kiermasze, odczyty, imprezy, jak „ginące zawody” itp., a także odczyty, spotkania i seminaria naukowe. Od 1986 r. ukazuje się także kwartalnik „Twórczość Ludowa”, jedyne tego rodzaju pismo w Polsce. Stowarzyszenie jest również autorem wielu cykli wydawniczych, które w swoim założeniu mają przybliżyć twórczość ludową w Polsce (STL, 2015).
- 7) **Związek Producentów Audio-Video (ZPAV)**. Związek powstał w 1991 r. z inicjatywy kilkunastu osób z branży muzycznej, w celu reprezentowania legalnych producentów w obliczu piractwa fonograficznego. Obecnie zrzesza około 100 osób fizycznych oraz 40 firm fonograficznych z kraju, co daje 80% obrotów polskiego rynku muzycznego. ZPAV jest polską Grupą Krajową Międzynarodowej Federacji Przemysłu Fonograficznego (IFPI) i reprezentuje światowy przemysł muzyczny (ponad 1400 firm z 76 krajów świata). W głównych kierunkach działania Związku zapisano między innymi: zbiorowe zarządzanie prawami producentów fonogramów, działania na rzecz

walki z piractwem, działalność edukacyjną oraz pomoc materialną osobom w trudnej sytuacji (ZPAV, 2015).

- 8) **Stowarzyszenie Filmowców Polskich (SFP)**. SFP to organizacja, która nieprzerwanie od 1966 r. dba o interesy twórców i środowiska filmowego w Polsce. W zakresie działania Stowarzyszenia znalazły się więc sprawy związane z ochroną filmowców i zawodów filmowych poprzez zbiorowy zarząd prawami autorskimi oraz promocję i upowszechnianie kultury filmowej zarówno w kraju, jak i za granicą. Szczególnym rodzajem działalności jest promocja kina dla najmłodszych. Stowarzyszenie jest również organizatorem festiwali filmowych, które promują i upowszechniają film w Polsce i na świecie. Istotnym rodzajem działalności jest udział w różnego rodzaju zespołach, decydujących o kształcie ustawodawstwa, które ma chronić polskich artystów i być zgodne z narodowym interesem kinematografii. Stowarzyszenie jest szeroko znane na świecie, jest liderem w Europie Środkowo-Wschodniej. Jest też członkiem największych organizacji audiowizualnych na świecie (SFP, 2015).
- 9) **Związek Polskich Artystów Fotografików (ZPAF)**. Związek jest największą polską organizacją skupiającą artystów, którzy traktują fotografię jako środek twórczej wypowiedzi. ZPAF istnieje od 1947 roku i kultywuje tradycje przedwojennego Fotoklubu Polskiego. Obecnie Związek zrzesza około 700 artystów fotografików w Polsce i za granicą różnych pokoleń, od artystów fotografików klasycznych aż po awangardę. Główne zadania, jakie realizuje Związek, to wszechstronny rozwój twórczości fotograficznej, współuczestniczenie w kształtowaniu polityki kulturalnej państwa, działania na rzecz swobody wypowiedzi, kształtowanie zasad etyki, ochrona polskiej fotografii i jej promocja, a także zbiorowe zarządzanie powierzonymi prawami autorskimi i ich ochrona (ZPAF, 2015).
- 10) **Związek Artystów Wykonawców STOART**. STOART jest związkiem artystów wykonawców powstałym z inicjatywy trzech stowarzyszeń, które w kraju działają już od ponad 40 lat. Należą do nich: Stowarzyszenie Polskich Artystów Muzyków, Polskie Stowarzyszenie Jazzowe PSJ, Stowarzyszenie Polskich Muzyków Rozrywkowych w Polsce. Obecnie STOART jest największą organizacją na tym polu i zajmuje się pobieraniem wynagrodzeń z tytułu wykorzystywania artystycznych wykonań przez radio, telewizję, a także od innych użytkowników, jak hotele, biura, supermarkety, dyskoteki itp. W swoich zadaniach Związek deklaruje prowadzenie działalności na rzecz środowisk muzycznych, szczególnie w przypadkach losowych i zdrowotnych. Ponadto prowadzi szkolenia, by podnieść świadomość osób i służb odpowiedzialnych za przeciwdziałanie piractwu intelektualnemu (STOART, 2015).
- 11) **Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych „KOPIPOL”**. Zostało założone w czerwcu 1995 r. przez przedstawicieli polskiej nauki i techniki. Jego celem jest zbiorowe zarządzanie i ochrona praw autorskich w zakresie reprodukcji, wprowadzania

do obrotu, wprowadzania do pamięci komputera, zwielokrotnienia i rozpowszechnienia oraz działanie na rzecz rozwoju polskiej nauki i techniki, a także zabezpieczenia i ochrony dzieł naukowych i technicznych. Zarządzanie prawami autorskimi obejmuje w szczególności: udzielanie licencji, inkasowanie wynagrodzeń, podział wynagrodzeń, inkasowanie opłat od producentów i importerów kserokopiarek, skanerów i innych urządzeń reprograficznych, a także inkasowanie i podział innych opłat wynikających z przepisów prawa. Statut Stowarzyszenia przewiduje zarządzanie prawami autorskimi osób w nim niezrzeszonych (KOPIPOL, 2015).

- 12) **Stowarzyszenie Architektów Polskich (SARP)**. Swoimi korzeniami sięga do roku 1877, kiedy to utworzono Krakowskie Towarzystwo Techniczne. Pierwszy zjazd w wyzwolonym kraju miał miejsce w 1919 r. z inicjatywy Koła Architektów w Warszawie, który powołał do życia SAP. Obecną nazwę Stowarzyszenie nosi od Zjazdu w 1952 r. Statutowymi celami Stowarzyszenia jest dbałość o jakość architektury i środowiska, tworzenie warunków do rozwoju twórczości architektonicznej i jej ochrona, a także rozwój warsztatu architekta i ochrona zawodu. Od 1995 r. Stowarzyszenie posiada zezwolenie właściwego ministra na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi do utworów architektonicznych, urbanistycznych i architektoniczno-urbanistycznych. Stowarzyszenie prowadzi szeroko pojętą działalność kulturalną, naukową i oświatową (SARP, 2015).
- 13) **Stowarzyszenie Autorów Filmowych i Telewizyjnych (SAFT)**. Zgodnie ze swoim statutem posiada legitymację do zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, a także możliwość wstępowania na drogę prawną w tym zakresie (LEX.pl, 2015).
- 14) **Stowarzyszenie Autorów i Wydawców „Polska Książka”**. Zostało założone w listopadzie 2002 r. w Krakowie. Celem Stowarzyszenia jest udzielanie zezwolenia na zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi do utworów literackich, naukowych, publicystycznych, encyklopedycznych w zakresie, w jakim służą wydawcom na następujących polach eksploatacji: zwielokrotnienie, wprowadzenie do obrotu, najem, użyczenie, publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, nadawanie i reemitowanie. W marcu 2014 r. Stowarzyszenie zmieniło nazwę z SAiW Polska Książka na SAiW Copyright Polska (SAiW Copyright Polska, 2015).
- 15) **Stowarzyszenie Wydawców REPROPOL**. Zostało założone przez wydawców prasy i działa na ich rzecz. Celem Stowarzyszenia jest umożliwienie użytkownikom materiałów prasowych korzystanie z nich zgodnie z prawem oraz zabezpieczenie praw wydawców. Swoje cele realizuje poprzez udzielenie licencji na korzystanie z publikacji periodycznych oraz części publikacji periodycznych mających samodzielne znaczenie. Jednocześnie inkasowane są opłaty oraz realizowany jest ich podział i wypłaty na rzecz wydawców prasy (SW REPROPOL, 2015).
- 16) **Stowarzyszenie Producentów i Dystrybutorów Oprogramowania Rozrywkowego (SPIDOR)**. Zostało powołane do życia w kwietniu 2008 r. i działa

na podstawie przepisów ustawy o stowarzyszeniach. Do jego podstawowych zadań należy: popularyzacja zasad użytkowania gier wideo w Polsce, zbieranie danych na temat użytkowników gier komputerowych, promocja bezpiecznego korzystania z gier komputerowych, reprezentowanie interesów producentów gier komputerowych w kraju i za granicą oraz reprezentowanie członków Stowarzyszenia wobec organów administracji państwowej w kwestii regulacji prawnych. Cele te są realizowane poprzez działalność edukacyjną, publikowanie materiałów szkoleniowych, biuletynów, periodyków, a także organizowanie seminariów i zebrań poświęconych polskiemu rynkowi gier wideo (SPiDOR, 2015).

4. Komisja Prawa Autorskiego

Aby realizować zadania organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi, minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego powołuje Komisję Prawa Autorskiego. Do zadań Komisji należy w szczególności:

- rozpatrywanie spraw o zatwierdzenie i zmianę zatwierdzonych tabel wynagrodzeń za korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych;
- rozstrzyganie sporów dotyczących stosowania tabel wynagrodzeń za korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych;
- rozstrzyganie sporów związanych z zawarciem umowy pomiędzy operatorem sieci kablowej a właściwą organizacją zbiorowego zarządzania prawami autorskimi o reemisję w sieciach kablowych utworów nadawanych w programach organizacji radiowych i telewizyjnych;
- wskazywanie organizacji właściwej w rozumieniu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych w przypadku, gdy na danym polu eksploatacji działa więcej niż jedna organizacja zbiorowego zarządzania, a twórca lub uprawniony z tytułu prawa pokrewnego nie należy do żadnej organizacji albo nie ujawnił swojego autorstwa;
- rozpatrywanie spraw o odtworzenie akt oraz uzupełnienie lub sprostowanie orzeczenia Komisji;
- rozpatrywanie spraw o wykładnię orzeczenia Komisji (Ustawa z 1994 r., art. 110).

Podstawę prawną działania Komisji Prawa Autorskiego stanowi rozdział 121 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komisja składa się z trzydziestu arbitrów – osób posiadających odpowiednią wiedzę oraz niezbędne doświadczenie zawodowe z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych. Arbitrów powołuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego spośród kandydatów przedstawionych przez:

- organizacje zbiorowego zarządzania oraz stowarzyszenia twórców, artystów wykonawców i producentów (15 arbitrów),
- organizacje zrzeszające podmioty korzystające z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych oraz organizacje radiowe i telewizyjne (15 arbitrów).

Aktualnie działająca Komisja składa się więc z 30 arbitrów, którzy reprezentują wszystkie środowiska twórcze w Polsce. Wśród nich są zarówno przedstawiciele nauki i przemysłu fonograficznego, jak również prawnicy i wykonawcy. Obecny skład Komisji został powołany zarządzeniem ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 27 marca 2014 r. Przewodniczącą Komisji została prof. Krystyna Szczepanowska-Kozłowska z Uniwersytetu Warszawskiego, a zastępcą Andrzej Kaczorowski (MKiDN, 2015).

Podsumowanie

Współczesne przedsiębiorstwa posiadają dobra intelektualne i z tego tytułu są zobowiązane nimi zarządzać. To od trafności podjętych decyzji w tym zakresie bardzo często zależy, jak postrzegane jest przedsiębiorstwo, jaką ma pozycję na rynku oraz jakie posiada perspektywy na przyszłość. Podstawowe uregulowania z tego zakresu znajdują się w przepisach prawa, jednak złożoność problematyki pozostawia nadal wiele wątpliwości najczęściej natury technicznej, prawnej bądź organizacyjnej. Jeżeli obszar praw własności przemysłowej jest stosunkowo czytelnie sprecyzowany, to prawa autorskie i prawa pokrewne stwarzają wiele wątpliwości. Wynika to stąd, że w tym wypadku ustawodawca dopuścił wykonywanie praw osobiście przez podmiot autorskich uprawnień majątkowych lub na podstawie umowy. W tym wypadku można przenieść swoje uprawnienia na inną wyznaczoną przez siebie osobę lub tylko pozwolić jej na korzystanie z utworu na określonych w umowie warunkach. Uprawniony może także przekazać wykonywanie swoich praw organizacjom zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi, co w wielu wypadkach wynika wprost z przepisów prawa.

Wszystkie te wątpliwości znalazły się w prezentowanym artykule. Ponadto zawarto w nim przegląd wszystkich organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi, łącznie z podstawowymi obszarami działalności, które wynikają z przyjętych przez stowarzyszenia regulaminów lub statutów wewnętrznych. Te regulacje wraz z przepisami dotyczącymi działalności Komisji Prawa Autorskiego mają jedynie na celu pomoc przedsiębiorcom w skutecznym i efektywnym zarządzaniu tego rodzaju dobrami, co w praktyce menedżerskiej sprowadza się do prawidłowej eksploatacji utworów prawa autorskiego i praw pokrewnych.

ORGANIZATIONS OF COLLECTIVE MANAGEMENT OF COPYRIGHT

Summary: The article presents the basic principles for management the copyright. These principles are the ability of the personal management as well as through organizations of collective management the copyright and related. They also take into account the weaker position of authors and artists, as well as everything what is regarding the social pressure resulting from free access to cultural goods. All presented regulations, including those relating to the activities of the Copyright Commission, are designed to help entrepreneurs in the lawful use of works.

Keywords: copyright, Copyright Commission.

LITERATURA

- [1] ADAMCZAK A., DU VALL M., 2010, *Ochrona własności intelektualnej*, Wyd. UOTT UW, Warszawa.
- [2] BARTA J., MARKIEWICZ R., 2010, *Prawo autorskie*, Wyd. Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Wyd. II, Warszawa.
- [3] DOMAŃSKA-BAER A., 2009, *Co pracownik i student szkoły wyższej o prawie autorskim wiedzieć powinien*, Wyd. UOTT UW, Warszawa.
- [4] KRZEPICKA A., TARAPATA J., 2011, *Relacje z klientami podstawą marketingowego zarządzania przedsiębiorstwem*, „Nowoczesne Systemy Zarządzania”, Nr 6.
- [5] MACHAŁA W., 2013, *Utwór. Przedmiot prawa autorskiego*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa.
- [6] MURAWSKA M., 2008, *Zarządzanie strategiczne niematerialnymi zasobami przedsiębiorstwa*, Wyd. Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa.
- [7] NOWIŃSKA E., DU VALL M., 2004, *Dozwolony użytek cudzych utworów w pracach naukowo-badawczych*, Wynalazczość i Ochrona Własności Intelektualnej, Kielce, „Biuletyn” nr 28.
- [8] PIOTRKOWSKI K., 2012, *Zarządzanie wiedzą w polskich przedsiębiorstwach*, „Nowoczesne Systemy Zarządzania”, Nr 7.
- [9] SZCZOTKA J., 2002, *Wprowadzenie do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Wydawnictwo Prawnicze, Lublin.
- [10] SZYMANEK T., 1995, *Transfer własności intelektualnej i przemysłowej*, Wyd. ZPP, Warszawa.
- [11] *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Dz.U. Nr 24, poz. 83, z późn. zm.
- [12] *Ustawa z 12 września 2002 r. o normalizacji*, Dz.U. Nr 169, poz. 1386.

NETOGRAFIA

- [1] KOPIPOL, 2015, <http://www.kopipol.pl/?p=84> (15.09.2015).
- [2] LEX.pl, 2015, <http://www.lex.pl/adres/-/adreson/stowarzyszenie-aktorow-filmowych-i-telewizyjnych-saft> (15.09.2015).
- [3] Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2015, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/ministerstwo/komisja-prawa-autorskiego/informacje-ogolne.php> (25.08.2015).
- [4] PRO, 2015, http://www.pro.org.pl/index.php/action,show_all_news.html (15.08.2015).
- [5] SAIW Copyright Polska, 2015, <http://www.copyrightpolska.pl/> (15.09.2015).
- [6] SARP, http://www.sarp.org.pl/kat/o_sarp,8 (15.09.2015).
- [7] SAWP, 2015, http://www.sawp.pl/site/o_sawp (15.08.2015).
- [8] SFP, 2015, http://www.sfp.pl/o_sfp (15.09.2015).
- [9] SPiDOR 2015, <http://www.spidor.pl/o-nas/> (15.08.2015).
- [10] STL, 2015, <http://www.zgstl.pl/prawo-autorskie.html> (25.08.2015).
- [11] STOART, 2015, http://www.stoart.org.pl/index/o_nas/ (15.09.2015).
- [12] SW REPROPOL, http://www.swrepopol.pl/images/Statut_SW_Repopol_3_06_2014.pdf (15.09.2015).
- [13] ZAIKS, 2015, http://www.zaiks.org.pl/80,22,zbiorowy_zarząd_prawami_autorskimi (15.08.2015).

- [14] ZASP, 2015, <http://www.zasp.pl/index.php?page=Pages&id=140> (15.08.2015).
- [15] ZPAF, 2015, <http://www.zpaf.pl/o-zwiazku/informacje/> (25.08.2015).
- [16] ZPAP, 2015, http://www.zpap.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=94&Itemid=89&lang=pl (15.08.2015).
- [17] ZPAV, 2015, <http://www.zpav.pl/onas/index.php> (25.08.2015).